

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ Й ОСВІТНЬОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА Є. ПЕТУХОВА**

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ДИСЦИПЛІНИ «ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА»**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент 2 курсу, групи 12-202М
спеціальності 015.18 Професійна освіта
(Технологія виробництва і переробки
продуктів сільського господарства)
Освітньо-професійної програми Професійна
освіта (Технологія виробництва і переробки
продуктів сільського господарства)
Сазоненко Олег Олегович
Керівник к.пед.н., доцентка Блах В.С.
Рецензент: к.пед.н., доцентка Шпак Л.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти	6
1.1. Науково-дослідна робота студентів як основа формування дослідницьких умінь.....	6
1.2. Характеристика дослідницьких умінь майбутніх фахівців..	14
1.3. Педагогічні аспекти формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти.....	19
РОЗДІЛ 2. Особливості формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти у процесі вивчення дисципліни «Професійна педагогіка»	27
2.1. Методичні особливості формування дослідницьких умінь студентів під час вивчення дисципліни «Професійна педагогіка»	27
2.2. Організація та основні результати педагогічного експерименту	32
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	52
Додаток А. Адаптована методика «Мотивація науково-дослідної діяльності студентів»	52
Додаток Б. Методика дослідження самооцінки розвитку дослідницьких умінь.....	55
Додаток В. Приклади педагогічних задач, практичних завдань для перевірки сформованості дослідницьких умінь студентів.....	57

ВСТУП

В умовах постіндустріального суспільства вища освіта спрямована на підготовку конкурентоспроможних спеціалістів, здатних до ефективної діяльності за своїм фахом на рівні європейських та світових стандартів. Науково-дослідна робота, як одна зі складових освітньої діяльності, спрямовує свій вектор на підготовку активної, творчої, креативної особистості, яка швидко адаптується до нових виробничих ситуацій, приймає нестандартні рішення, прогнозує результати своєї діяльності, постійно оновлює свої знання і вміння.

У зв'язку з цим підвищується значущість участі студентів у науково-дослідницькій роботі, яка сприяє розвитку творчого мислення, дослідницьких вмінь, і в результаті стає однією з основних складових професійної підготовки сучасних фахівців.

Проблема формування дослідницьких умінь студентів є предметом вивчення українських і закордонних науковців. Різні аспекти науково-дослідної роботи студентів вивчали Г. Артемчук, С. Балашова, А. Возняк, Н. Гавриш, Н. Головка, С. Гончаренко, М. Елькін, М. Князян, М. Кочерган, В. Курило, О. Повідайчик, Є. Спіцин, В.Шейко та ін. Особливості формування дослідницьких умінь розглядали П. Горкуненко, В. Грубінко, С. Дудар, О. Земка, Г. Кловак, М. Князян, В. Морозов, Г. Омеляненко, О. Семенов, А. Степанюк, Г. Цехмістрова та ін.

У той же час проблема формування дослідницьких умінь у майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти потребує подальшого дослідження.

Отже, актуальність проблеми, її теоретична та практична значущість зумовила вибір теми дослідження «Формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти у процесі вивчення дисципліни «Професійна педагогіка».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана в межах науково-дослідної роботи «Формування професійної майстерності майбутніх інженерів-педагогів у процесі фахової підготовки» (державний реєстраційний номер 0118U003995).

Мета дослідження – з'ясувати особливості формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Відповідно до мети сформульовано основні завдання дослідження:

- 1) проаналізувати науково-дослідну роботу студентів як основу формування дослідницьких умінь;
- 2) надати характеристику дослідницьким умінням майбутніх фахівців;
- 3) розглянути педагогічні аспекти формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти;
- 4) виявити особливості формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти в процесі вивчення дисципліни «Професійна педагогіка».

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх фахівців професійної освіти в умовах закладу вищої освіти.

Предмет дослідження – формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти в процесі фахової підготовки.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано комплекс *методів*, зокрема: теоретичні – вивчення та аналіз наукових та методичних джерел з метою з'ясування стану розробленості зазначеної проблеми, визначення теоретичних засад і ключових понять дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння); емпіричні – для визначення механізмів формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти (педагогічне спостереження, бесіда, опитування, анкетування); для

перевірки ефективності механізмів формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти (педагогічний експеримент), статистичні – для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних. Вибір методів дослідження визначався особливостями розв’язуваних завдань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці пропозицій щодо вдосконалення освітнього процесу у закладах вищої освіти, що сприятиме ефективному формуванню дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані під час проведення дослідження дані дозволять глибше зрозуміти особливості формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти. Результати дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Обговорення результатів дослідження здійснено під час участі в V Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (Херсон, ХДУ, 15-16 жовтня 2020 р.).

Публікації. Результати дослідження було висвітлено у збірнику матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти»

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел – 57 найменувань. Повний обсяг випускної роботи становить 61 сторінка комп’ютерного набору, з них 43 сторінки основного тексту. Робота містить 3 таблиці, 3 рисунки, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

1.1. Науково-дослідна робота студентів як основа формування дослідницьких умінь

Сучасні умови розвитку національної вищої освіти зумовлюють перегляд традиційних підходів до формування її змісту та структури, в основі якої – формування студента, як інтелектуальної, духовно багатої, творчої особистості, здатної вирішувати складні виробничі завдання та швидко адаптуватися до нових вимог сьогодення.

Особливістю фахової підготовки студентів є її комплексність, послідовність і спрямованість на конкретну професіоналізацію. Реалізація комплексності забезпечується формуванням низки професійних умінь, серед яких чільне місце займає формування дослідницьких умінь, які безпосередньо пов'язані з організацією і здійсненням науково-дослідної діяльності у вищих закладах освіти.

У XI розділі «Наукова, науково-технічна, мистецька та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» зазначено: «Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Провадження наукової і науково-технічної діяльності університетами, академіями, інститутами є обов'язковим» [43].

Також окреслено мету наукової і науково-технічної діяльності: «Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення

наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу.

Основними завданнями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності закладів вищої освіти є:

- 1) одержання конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів;
- 2) застосування нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою;
- 3) формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок» [43].

Для дослідження формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти вважаємо за доцільне розкрити сутність і зміст понять «уміння», «дослідницькі уміння», «формування дослідницьких умінь».

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» та у «Тлумачному словнику української мови» поняття «дослідницький» пояснюється як «пов'язаний з науковим дослідженням»; поняття «уміння» трактується як «здобута на основі досвіду, знання здатність належно робити що-небудь» [6, 55].

У словнику «Дослідницька діяльність» надається наступне визначення: «Дослідницькі уміння – свідоме володіння сукупністю операцій, які є способами здійснення розумових й практичних дій (у тому числі творчих дослідницьких дій), складових дослідницької діяльності, успішність формування й виконання яких залежить від раніше набутих умінь» [24].

В.Морозов вважає, що: «Дослідницька діяльність – особливий вид діяльності, що породжується внаслідок функціонування механізму

пошукової активності і будується на основі її дослідницької поведінки» [35].

Ю.Волинець поняття «дослідницькі уміння» розглядає у двох аспектах – по-перше, «як властивість особистості, яка характеризує його здатність до пошуково-перетворюючої діяльності в освітньому процесі», по-друге, «як його здатність здобувати нові знання, уміння і навички, які сприяють його професійному розвитку і саморозвитку» [9].

А. Степанюк та Н. Москалюк наголошують: «Дослідницькі вміння ми тлумачимо як сукупність систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, що визначають функціональну готовність студента до творчого пошукового рішення пізнавальних задач» [54].

Аналіз наукових розвідок дає можливість зробити висновок про те, що сутність і зміст дослідницьких умінь, головним чином, визначають через дослідницьку діяльність. Теоретичний аналіз проблеми формування дослідницьких умінь студентів закладів вищої освіти дозволяє виявити численні фактори розвитку і підвищення ефективності їх наукової діяльності, які можна систематизувати і об'єднати у декілька груп в залежності від їх характеру, статусу суб'єкта організації і управління науково-дослідною роботою.

Перша група соціальних факторів пов'язана з підтримуючою політикою держави по відношенню до системи вищої освіти і науки. До комплексу державних заходів, спрямованих на розвиток системи вищої освіти, належать: розвиток системи шкільної освіти; підтримка фундаментальної науки; формування потреби в інтелектуальному продукті; удосконалення нормативно-правової бази науково-дослідної діяльності; підвищення якості й престижу вищої освіти; формування суспільного визнання ролі науковців й підвищення престижу науки, підтримка НАН України, укріплення наукових зв'язків, широка пропаганда студентської науки.

Важливим фактором, що впливає на функціонування системи науково-дослідної діяльності студентів, є достатність, повноцінність і стабільність фінансування наукової діяльності вищої школи. Під фінансовою політикою підтримки наукової діяльності вишів розуміється складова економічної політики держави у сфері освіти, що визначає цілі, принципи, напрями і форми здійснення функцій держави у галузі фінансування вишівського сектора науки. У вузькому розумінні фінансова політика держави у сфері вишівської науки представляє собою систему державних заходів, спрямованих на забезпечення суб'єктів наукової діяльності у вищій школі фінансовими ресурсами і на їх більш ефективне використання для вирішення актуальних задач збереження і розвитку наукового потенціалу вищої школи.

Основними задачами фінансування науково-дослідної діяльності студентів у закладах вищої освіти є: забезпечення бюджетного і цільового фінансування за профілями підготовки спеціалістів у ЗВО; розвиток багатоканального фінансування системи студентської наукової роботи і наукових підрозділів вишів на основі сполучення бюджетних і позабюджетних коштів; удосконалення механізмів формування, визначення і реалізації основних форм, напрямків і порядку використання коштів ЗВО на наукову діяльність; удосконалення стимулювання студентів, науково-педагогічним працівникам ЗВО для участі у науково-дослідній роботі.

Важливим напрямком реалізації фінансової політики підтримки наукової діяльності студентів вважається використання можливостей багатоканального фінансування, яке має забезпечувати:

- пріоритетне бюджетне фінансування освітніх програм у галузі підготовки фахівців з вищою освітою за державним замовленням;
- підтримка гарантованого мінімуму (нормативу) бюджетного фінансування діяльності ЗВО різного підпорядкування із щорічною індексацією на рівні інфляції;

- збереження державного забезпечення ЗВО матеріально-технічними ресурсами;
- розвиток господарсько-фінансової самостійності і відповідальності закладів вищої освіти у наданні освітніх, наукових та інших послуг;
- залучення додаткових фінансових ресурсів у формі індивідуальних освітніх кредитів, плати за навчання;
- залучення для фінансування діяльності ЗВО коштів із місцевих бюджетів;
- встановлення розмірів оплати праці науково-педагогічних працівників у відповідності до їх особистого рейтингу.

Друга група факторів, що впливають на ефективну науково-дослідну діяльність студентів – соціальні, соціально-психологічні і особистісні фактори:

- соціально-економічний статус сім'ї студента;
- соціальне походження;
- особливості сімейної соціалізації;
- характер соціального самопочуття;
- система ціннісних орієнтацій студента;
- рівень інтелектуального розвитку особистості студента;
- мотивація вибору трудової і наукової діяльності.

Третя група факторів охоплює різні аспекти організації науково-дослідної діяльності студентів на рівні закладу вищої освіти. Слід відмітити, що в умовах соціально-економічної кризи у країні, зниження престижу наукової діяльності об'єктивно зростає роль ЗВО в організації і розвитку наукової роботи студентів. Ефективна організація науково-дослідної роботи на рівні конкретного вишу може компенсувати негативний вплив зовнішніх факторів, таких як недостатня увага до наукової роботи структур державної влади.

Сукупність усіх компонентів змісту, організації й управління науково-дослідною діяльністю студентів у закладах вищої освіти являє собою складну відкриту динамічну систему. Тому її організація і розвиток мають базуватися на використанні методів системного підходу.

Важливими елементами системного підходу до організації і розвитку науково-дослідної роботи студентів виступають:

- визначення сучасних цілей і задач науково-дослідної діяльності студентів;
- комплексне охоплення всіх видів науково-дослідної роботи студентів;
- визначення складу всіх компонентів організації і ведення науково-дослідної роботи студентів у закладі вищої освіти;
- оптимальне сполучення самостійної наукової діяльності студентів, форм і регламентації її організації;
- єдині вимоги і критерії оцінки організації і результатів виходячи із державних освітніх стандартів.

Системний підхід передбачає визначення і облік умов зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування закладу вищої освіти, ситуації, що склалася, правової бази вищої професійної освіти, цілей і проблем наукової діяльності, видів її здійснення, інших факторів, що впливають на організацію і ведення наукової роботи у вишах.

До основних сучасних умов впливу зовнішнього середовища на функціонування закладів вищої освіти належать:

- розвиток і сполучення різних форм власності, становлення багатоукладної економіки;
- перехід до ринкових відносин, структурна перебудова економіки;
- зміна структури потреб у фахівців з вищою професійною освітою;
- зміна структури і методів управління системою освіти України.

Першочерговими змінами умов внутрішнього середовища функціонування вишів є:

- перебудова структури і змісту освітніх програм;
- орієнтація діяльності освітніх закладів на ринкову економіку, інтереси регіону;
- перетворення організаційно-правових форм закладів вищої освіти;
- перехід на багатоваріантність освіти, можливість вибору студентами дисциплін, що вивчаються;
- академічна свобода, господарча самостійність і відповідальність закладу вищої освіти;
- необхідність оновлення комплексу базових методичних матеріалів і посібників з організації і ведення науково-дослідної діяльності студентів у закладі вищої освіти.

Особливу роль відіграє такий фактор, як інформаційне забезпечення студентських наукових досліджень. Воно передбачає наявність сучасних інформаційних технологій, вільний доступ до всієї необхідної наукової інформації, як вітчизняної, так і зарубіжної, через ресурси Інтернет і традиційні джерела; доступ до сучасних виробничих технологій як поля для реалізації наукових і технологічних розробок.

Одним із факторів розвитку студентської наукової роботи є підвищення рівня професіоналізму і наукової кваліфікації викладачів, що створює основу ефективної організації навчального процесу і використання нових освітніх технологій.

Важливим фактором активізації і розвитку науково-дослідної роботи студентів є ефективна організація індивідуального підходу, здійснення якого передбачає реалізацію таких положень:

- залучення студентів до наукової діяльності ще з першого курсу і неперервне спостереження за їх професійним і науковим зростанням впродовж всього періоду їх навчання у виші;

- наявність постійної наукової теми впродовж 2-2,5 останніх років навчання;
- відповідність тематики наукової роботи профілю підготовки фахівців;
- практична спрямованість науково-дослідної роботи, можливість реалізації наукових розробок в реальному секторі економіки;
- злиття тематики студентських робіт з комплексними ініціативними темами, що розробляються кафедрами, можливість публікації студентських наукових робіт;
- наявність у якості наукового керівника компетентного спеціаліста;
- програма індивідуального навчання, спрямована на те, щоб виявляти талановитих студентів і стимулювати їх науково-дослідну діяльність.

Підвищення наукової активності студента залежить від ряду факторів. Основне значення для наукової діяльності має інтерес до пізнання, що формується на основі усвідомленої мотивації.

Мотивація, інтерес, потреба пізнання – це необхідні умови для науково-дослідної діяльності. Мотиви – спонукачі діяльності, життя суб'єкта, що складаються під впливом умов і визначають спрямованість його активності. Мотиви: – внутрішні – первинні відносно до наукової роботи й формуються відповідно до потреб особистості в пізнанні й розвитку – зовнішні – вторинні й формуються під впливом зовнішнього середовища.

Т. Левченко пропонує наступну мотиваційну структуру наукової діяльності:

- наукові здібності;
- рівень теоретичного мислення і професіоналізму;
- певні мисленнєві вміння та навички;
- цілісність, значущість, цінність роботи;

- автономія;
- зворотний зв'язок;
- постійне самовдосконалення;
- потреби в діяльності, активності, результативності;
- зовнішня і внутрішня мотивація;
- тип інтелекту [32].

Мотиви науково-дослідної діяльності дослідника вбачає у наступному: 1) зовнішні мотиви науково-дослідної діяльності – бажання посісти певне місце в житті, стати корисним членом суспільства; бажання заслужити схвалення, завоювати авторитет; бажання бути підготовленим до майбутньої професії; бажання уникнути незадовільної оцінки; вимоги батьків, викладачів та ін. 2) внутрішні мотиви науково-дослідної діяльності - інтерес до процесу навчання, до змісту навчального матеріалу, способів діяльності; бажання отримати більше знань; прагнення отримати задоволення від роботи; прагнення до систематизації знань; інтерес до сутності явищ, інтерес до самостійного виконання роботи, інтерес до подолання труднощів та ін. [32].

Отже, вивчення та аналіз наукових праць сучасних дослідників дало підстави стверджувати, що сформованість у студентів здатності до науково-дослідної діяльності забезпечується їх системною науково-предметною підготовкою, запровадженням різноманітних підходів до організації студентської науково-дослідної роботи загалом та, зокрема, до формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців.

1.2. Характеристика дослідницьких умінь майбутніх фахівців

Аналіз психолого-педагогічної літератури з вивчення проблеми дослідницьких умінь дозволяє зазначити, що загальні компоненти дослідницької діяльності в різних наукових галузях схожі, більшість учених називають спільні фактори, що характерні для наукових

досліджень в різних напрямках. Саме належність до певної професії висуває конкретні вимоги до дослідницьких умінь спеціалістів, що зумовлює їхній зміст та структуру.

А. Степанюк та Н. Москалюк [54] сформулювали принципи, які характеризують способи проектування освітнього процесу із формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців:

1) принцип особистісної цілеспрямованості студента: формування дослідницьких умінь кожного студента здійснюється на основі і з врахуванням його особистих навчальних цілей;

2) принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії: студент має право на усвідомлений та узгоджений з педагогом вибір основних компонентів своєї освіти – смислу, цілей, завдань, темпу, форм і методів навчання, особистісного змісту освіти, системи контролю та оцінки результатів;

3) принцип метапредметних основ освітнього процесу: основу змісту освітнього процесу становлять метапредметні об'єкти, які забезпечують можливість суб'єктивного особистісного пізнання їх студентами;

4) принцип продуктивності навчання: головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє зростання студента, що складається з його внутрішніх та зовнішніх освітніх продуктів навчальної діяльності;

5) принцип первинності освітньої продукції студента: створений студентами особистісний зміст освіти випереджає вивчення освітніх стандартів і загальнонавчаних досягнень з предмету;

6) принцип ситуативності навчання: освітній процес базується на ситуаціях, які передбачають самовизначення студентів і пошук їхніх рішень. Викладач супроводжує студента в його освітньому поступі;

7) принцип освітньої рефлексії: освітній процес супроводжується його рефлексивним усвідомленням суб'єктами освіти [54].

У межах дослідження з'ясуємо сутність і розглянемо групи дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти.

Н. Калугіна подає деталізований опис дослідницьких умінь студентів, зокрема: 1) вміння визначати і формулювати мету дослідження (вибирати об'єкт дослідження; фіксувати і формулювати проблему, яку потрібно вирішити під час дослідження; конкретизувати кінцеву мету дослідження; виділяти завдання, які необхідно вирішити для досягнення кінцевої мети); 2) вміння діагностувати і аналізувати теоретичний стан проблеми дослідження (вести пошук необхідної інформації, використовуючи наукові джерела, довідкову літературу, словники, бібліографічні та електронні каталоги; обробити, зберігати, узагальнювати і систематизувати отриману інформацію; порівняти точки зору різних авторів на одну і ту ж проблему; скласти конспект (тези) з прочитаного; 3) вміння планувати експериментальну частину дослідження; 4) вміння проводити вимірювання (реєструвати результати експерименту; обчислювати значення величин, вимірюваних опосередковано; контролювати отримані результати); 5) вміння обробити результати експерименту (оформляти результати вимірювань у вигляді таблиць і графіків; оцінити похибки вимірюваних величин і показників, обчислених опосередковано); 6) вміння узагальнити і оцінити результати проведеного експерименту (вибрати і застосувати критерії ефективності проведеної роботи; оцінити її успішність; визначити шляхи усунення виявлених недоліків, перспективи дальших досліджень у цьому напрямку; скласти звіт про проведене дослідження) [25].

С. Буднік класифікує дослідницькі вміння за ступенем їхньої значущості та достатності для проведення науково-дослідної діяльності: 1) операційні дослідницькі вміння (розумові прийоми й операції, що застосовуються в дослідницькій діяльності: порівняння, аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення, висунення гіпотези, зіставлення); 2)

організаційні дослідницькі вміння (застосування прийомів організації в науково-дослідницькій діяльності, планування дослідницької роботи, проведення самоаналізу, регуляція власних дій у процесі дослідницької діяльності); 3) практичні дослідницькі вміння (опрацювання літературних джерел, проведення експериментальних досліджень, спостереження фактів, подій, обробка даних спостережень, впровадження результатів у практичну діяльність); 4) комунікативні дослідницькі вміння (застосування прийомів співробітництва в процесі дослідницької діяльності для взаємодопомоги, взаємоконтролю) [4].

I. Зимня та Є. Шашенкова визначають дослідницькі уміння відповідно до науково-дослідницьких дій, які виконуються в процесі науково-дослідної діяльності [23]. Вони включають інтелектуальні, розумові дії, які передбачають здійснення таких операцій:

- аналіз і синтез – «розчленування об'єкта або відповідно виділення частин з предмета ...», при якому відокремлюються несуттєві зв'язки і «... складання таких частин в єдине ціле», коли відновлюється цілісність структури і визначаються істотні зв'язки і відношення в ній;
- порівняння – зіставлення речей, явищ і їх властивостей, виявлення подібності та відмінності;
- класифікація – віднесення об'єкта пізнання до того чи іншого класу;
- систематизація – «розрізнення об'єктів по висхідному або низхідному ряду щодо одного або декількох класифікаційних ознак»;
- абстрагування – виділення одної або кількох значущих для дослідження ознак і відсторонення уваги від інших;
- узагальнення (генералізація) – визначення загальних для декількох об'єктів або явищ ознак з розкриттям істотних зв'язків;
- конкретизація – процес переходу від загальних видових ознак до часткових, властивих досліджуваній структурі [23].

Наведемо загальну характеристику основних дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти - методологічних, інформаційно-аналітичних, діагностичних, прогностичних, проєктивних, технічних, організаційних, комунікативних, системно-інформаційних.

Методологічні уміння передбачають самостійне визначення проблеми дослідження, відповідного наукового апарату, вибір методів і методик дослідження, складання і реалізація плану дослідження, формулювання результатів відповідно до поставленої мети і завдань, складання віту за результатами дослідження.

Інформаційно-аналітичні уміння передбачають розпізнання дискусійних питань, визначення джерел інформації, збирання і збереження інформації, ранжування, синтез й оцінювання інформації, перетворення отриманої інформації в ефективний інформаційний продукт.

Діагностичні уміння передбачають виявлення загальних тенденцій у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, використання комплексних методів вивчення колективу і особистості - спостереження, бесіди, інтерв'ю, анкетування, соціометрії тощо.

Прогностичні уміння передбачають можливих варіантів розвитку педагогічних явищ і процесів, прогностні дослідження міжособистісних відносин у колективі, проблем підлітків, можливі проблеми відхилення у поведінці тощо.

Проєктивні уміння передбачають створення проєктів, спрямованих на модернізацію освітнього середовища.

Технічні уміння передбачають здатність структурувати матеріал, оформлювати його у вигляді звіту, реферату, статті, створення за результатами досліджень наукових праць.

Організаційні уміння передбачають створення умов у процесі навчання, які сприяють виконанню дослідницьких завдань, вміння

визначати мету і завдання дослідження, розробляти планування, організувати експеримент тощо.

Комунікативні уміння передбачають здатність вести діалог, дискусію, встановлювати ділові взаємовідносини з колегами; відстоювати власну позицію; застосовувати прийоми співробітництва в процесі науково-дослідної діяльності (обговорення завдання і розподіл обов'язків, взаємодопомога і взаємоконтроль); здатність адекватно сприймати та інтерпретувати наукову інформацію.

Системно-інформаційні уміння передбачають володіння сучасними засобами інформаційно-комунікаційних технологій – електронною поштою, Інтернетом, соціальними мережами тощо [41].

Отже, враховуючи вищезазначене, вважаємо, що основними дослідницькими вміннями майбутніх фахівців професійної освіти є: методологічні, інформаційно-аналітичні, діагностичні, прогностичні, проєктивні, технічні, організаційні, комунікативні, системно-інформаційні.

1.3. Педагогічні аспекти формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти

Дослідник В. Загвязінський відзначає, що «бути педагогом-дослідником – означає вміти знаходити нове в педагогічних явищах, виявляти в них невідомі зв'язки й закономірності. А це потребує передусім загальної культури та високої фахової підготовки, певного досвіду навчально-виховної роботи й спеціальних знань і вмінь, притаманних саме дослідницькій роботі. Зокрема, треба вміти спостерігати й аналізувати явища; узагальнювати результати спостережень, виділивши найголовніше; за певними ознаками передбачати розвиток явищ у перспективі; поєднувати точний розрахунок із уявою й інтуїцією та багато іншого. Складність

педагогічних явищ із незавершеністю їх логічного аналізу та недостатньою інформованістю про них, робить проблему наукового пошуку особливо актуальною» [42].

Вища школа має значні потенційні можливості і перспективи організації освітнього процесу для розвитку дослідницької діяльності студентів. Проте, незважаючи на значний науковий потенціал вишівських дисциплін, дослідницьку технологію у навчанні використовують недостатньо. Також спостерігається певна пасивність у напрямку науково-дослідницької діяльності. Сучасна система педагогічної освіти недостатньо сприяє повній реалізації наукового потенціалу майбутнього педагога для його якісного професійного становлення. Тому вважаємо за необхідне дослідити й проаналізувати умови, які забезпечують ефективне формування дослідницьких умінь майбутніх педагогів, що значною мірою впливає на підвищення рівня їх професійної компетентності.

У нашому дослідженні ми розглядаємо формування дослідницьких умінь відбувається під час освітнього процесу, тому серед видів умов нами були обрані педагогічні. Поняття «умова» у педагогічній науці визначається як відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він не існує; умови – це середовище, у якому явище виникає, існує й розвивається; це обставини, які визначають ті або інші наслідки, які сприяють одним процесам або явищам і перешкоджають іншим.

На думку К. Костюченко, поняття «педагогічна умова» слід розглядати як «сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів педагогічного процесу, яка виступає результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і використання елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчально-виховного процесу для досягнення поставлених цілей» [30].

Н. Москалюк зазначає: «...під педагогічними умовами успішного формування у студентів дослідницьких умінь, ми розуміємо положення,

що зумовлюють організацію і визначають суть процесу формування дослідницьких умінь студентів» [36].

Представимо педагогічні умови, які, на наш погляд, необхідно враховувати для ефективного формування у майбутніх фахівців професійної освіти дослідницьких умінь:

1) орієнтація фахової підготовки майбутніх педагогів професійної освіти на формування у них загальних і конкретно-наукових методів пізнання як виду знань і способу діяльності;

2) організація навчання дослідницького типу з урахуванням взаємозв'язку навчальної й науково-дослідницької роботи студентів шляхом запровадження низки завдань, яка передбачає прямий і непрямий шляхи формування дослідницьких умінь.

Визначимо критерії відбору інформації про методи наукового пізнання для розкриття першої педагогічної умови:

- відповідність змісту інформації сучасному стану розвитку науки;
- формування цілісного уявлення про методи наукового пізнання;
- забезпечення функції засобів організації дослідницької діяльності.

Для ефективного формування у майбутніх педагогів дослідницьких умінь доцільно ознайомлювати їх з: визначенням і сутністю методів наукового дослідження; метою і можливостями їх використання; структурою методу як способу діяльності; взаємозв'язком з іншими методами пізнання; використанням природи у пізнанні.

Цю умову доцільно використовувати під час конструювання навчальної дисципліни «Професійна педагогіка».

Для розкриття другої педагогічної умови розроблено низку педагогічних задач та практичних завдань, що відповідають критеріям: відповідність тематики і видів творчих, аналітичних завдань; різноманітність видів; взаємозв'язок між різними типами і видами; доступність і варіативність; оптимальність побудови; відповідна

послідовність використання завдань залежно від специфіки навчальної дисципліни.

Для моніторингу сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти було визначено показники та їх критерії:

- мотиваційний - пізнавальний інтерес та бажання здійснювати наукові дослідження; усвідомлення важливості дослідницьких умінь для майбутньої педагогічної діяльності; прагнення до постійного оновлення та збагачення знань з проблем удосконалення професійної освіти;

- когнітивний - знання про сутність і структуру дослідницьких умінь учнів професійних (професійно-технічних) закладів освіти; оволодіння системою дидактичних і методичних знань щодо організації та проведення наукових досліджень; знання про проведення моніторингу та формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти;

- операційний - уміння впроваджувати наукові дослідження у власній педагогічній діяльності; уміння об'єктивно визначати результати власної дослідницької діяльності; здатність формувати дослідницькі вміння в учнів професійних (професійно-технічних) закладів освіти.

Обрані критерії вказують на багаторівневу структуру процесу формування дослідницьких умінь в освітньому процесі майбутніх фахівців професійної освіти. Відповідно до розглянутих показників визначаємо чотири рівні прояву сформованості дослідницьких умінь: низький, середній, достатній та високий.

Низький рівень сформованості дослідницьких умінь характеризується тим, що студент відтворює незначну частину основних теоретичних положень, окремих понять; студент не усвідомлює важливості наукової роботи, слабо ознайомлений з основними професійно-педагогічними компетентностями, не усвідомлює їх зміст,

структуру і значення в професійно-педагогічній діяльності; прояв показників сформованості дослідницьких умінь обмежений.

На цьому рівні особливо важлива професійно-орієнтована допомога з боку викладача-наукового керівника.

Середній рівень сформованості дослідницьких умінь характеризується тим, що: студент ознайомлений з основними професійно-педагогічними компетентностями, які мають бути сформовані у майбутнього викладача; у студента виникає інтерес до нових фактів та їх пояснення, усвідомлення ролі наукових досліджень у формуванні професійних компетентностей; студент має обмежений прояв показників сформованості дослідницьких умінь; спостерігається недостатнє володіння методами наукового дослідження; дії виконуються за певною допомогою викладача або самостійно за аналогією зі зразком, спостерігається недостатньо вмiла діяльність.

Цей рівень характеризується оволодінням початковим умінням на рівні копіювальних, недосконалих дій, переважно за готовими зразками. Педагогічний супровід наукового керівника на цьому рівні більш інструктивна.

Достатній рівень сформованості дослідницьких умінь характеризується сформованістю у студента в достатній мірі знань основних наукових визначень, вільним володінням навчальним матеріалом; інтересом до науково-дослідної діяльності; здатністю самостійно добирати методи наукового дослідження, навчальний й методичний матеріал з інноваційними технологіями навчання і використовувати їх на практиці.

На цьому рівні передбачається самостійний вибір необхідної системи дій у різноманітних ситуаціях, але зі значними зусиллями. Педагогічний супровід керівника має інструктивно-консультативний характер.

Високий рівень сформованості дослідницьких умінь визначає готовність студентів до науково-дослідницької діяльності і характеризується досконаними теоретичними знаннями; оволодінням професійно-педагогічними вміннями як основою дослідницької компетентності, що характеризується високим рівнем засвоєння нестандартних педагогічних дій, креативним підходом до здійснення наукової роботи.

На цьому рівні студент здатний самостійно проводити наукове дослідження, розробляти й здійснювати експеримент. Педагогічний супровід керівника на цьому рівні відзначається консультативним характером допомоги.

Узагальнені характеристики визначення рівня сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти наведено в табл.1.1.

Таблиця 1.1

Узагальнені характеристики визначення рівня сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти

Рівні сформованості дослідницьких умінь	Педагогічний супровід
Низький рівень. Студент відтворює незначну частину основних теоретичних положень, окремих понять; студент не усвідомлює важливості наукової роботи, слабо ознайомлений з основними професійно-педагогічними компетентностями, не усвідомлює їх зміст, структуру і значення в професійно-педагогічній діяльності; прояв показників сформованості дослідницьких умінь обмежений.	На цьому рівні особливо важлива професійно-орієнтована допомога з боку викладача-наукового керівника.
Середній рівень сформованості	Цей рівень

<p>дослідницьких умінь характеризується тим, що: студент ознайомлений з основними професійно-педагогічними компетентностями, які мають бути сформовані у майбутнього викладача; у студента виникає інтерес до нових фактів та їх пояснення, усвідомлення ролі наукових досліджень у формуванні професійних компетентностей; студент має обмежений прояв показників сформованості дослідницьких умінь; спостерігається недостатнє володіння методами наукового дослідження; дії виконуються за певною допомогою викладача або самостійно за аналогією зі зразком, спостерігається недостатньо вмiла діяльність.</p>	<p>характеризується оволодінням початковим умінням на рівні копіювальних, недосконалих дій, переважно за готовими зразками. Педагогічний супровід наукового керівника на цьому рівні більш інструктивна.</p>
<p>Достатній рівень сформованості дослідницьких умінь характеризується сформованістю у студента в достатній мірі знань основних наукових визначень, вільним володінням навчальним матеріалом; інтересом до науково-дослідної діяльності; здатністю самостійно добирати методи наукового дослідження, навчальний й методичний матеріал з інноваційними технологіями навчання і використовувати їх на практиці.</p>	<p>На цьому рівні передбачається самостійний вибір необхідної системи дій у різноманітних ситуаціях, але зі значними зусиллями. Педагогічний супровід керівника має інструктивно-консультативний характер.</p>
<p>Високий рівень сформованості дослідницьких умінь визначає готовність студентів до науково-дослідницької діяльності і характеризується досконалими теоретичними знаннями; оволодінням</p>	<p>На цьому рівні студент здатний самостійно проводити наукове дослідження, розробляти й здійснювати експеримент.</p>

<p>професійно-педагогічними вміннями як основою дослідницької компетентності, що характеризується високим рівнем засвоєння нестандартних педагогічних дій, креативним підходом до здійснення наукової роботи.</p>	<p>Педагогічний супровід керівника на цьому рівні відзначається консультативним характером допомоги.</p>
---	--

Для того, щоб забезпечити своєчасне коригування процесу формування дослідницьких умінь, важлива і об'єктивна оцінка студентами власних умінь. Оцінка себе, як дослідника, має супроводжуватись самооцінкою дослідницьких умінь, завдяки чому студент може оцінити свою здатність проводити наукові дослідження. Методика дослідження самооцінки розвитку дослідницьких умінь наведена у Додатку Б.

Отже, ми з'ясували, що сучасна національна система педагогічної освіти має значні потенційні можливості й перспективи організації освітнього процесу для розвитку дослідницької діяльності студентів. Також визначили педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню у майбутніх фахівців професійної освіти дослідницьких умінь: орієнтація фахової підготовки майбутніх педагогів професійної освіти на формування у них загальних і конкретних наукових методів пізнання як виду знань і способу діяльності; організація навчання дослідницького типу з урахуванням взаємозв'язку навчальної й науково-дослідницької роботи студентів шляхом запровадження низки завдань, яка передбачає прямий і непрямий шляхи формування дослідницьких умінь. Взаємопов'язаними критеріями сформованості дослідницьких умінь фахівців професійної освіти визначено: мотиваційний, когнітивний та операційний.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА»

2.1. Методичні особливості формування дослідницьких умінь студентів під час вивчення дисципліни «Професійна педагогіка»

Розглянемо особливості формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти під час вивчення курсу «Професійна педагогіка», який внесено до обов'язкових компонент освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів професійної освіти.

Навчальним планом підготовки бакалавра за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)» у 2019-2020 н.р. було передбачено дисципліну «Професійна педагогіка» (20 лекційних годин, 20 годин практичного навчання, 50 годин самостійної роботи) циклу професійної підготовки. У 2020-2021 н.р. у навчальному плані дисципліни відбув перерозподіл кількості аудиторних годин та годин, що відведені на самостійну роботу студентів (18 лекційних годин, 16 годин практичного навчання, 56 годин самостійної роботи) при загальній кількості 90 годин (3 кредити ЄКТС).

Серед основних завдань дисципліни визначено завдання формування у здобувачів вищої освіти загальних та фахових компетенцій, як основи для ефективного включення в науково-дослідницьку діяльність.

Тому для ефективного формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти під час викладання дисципліни «Професійна педагогіка» важливими є дослідницька спрямованість

освітнього процесу, рівень мотивації студентів до дослідницької діяльності, потреба в постійному саморозвитку та самовдосконаленні.

Педагогу слід пам'ятати, що формування дослідницьких умінь і навичок студентів є неперервним процесом, який важливо стимулювати на заняттях. Значний потенціал для цього закладений в навчальних заняттях з використанням дослідницьких технологій, а саме: інтегрованих лекціях, семінарах з використанням задач та завдань дослідницького характеру тощо.

Доцільно також пропонувати студентам виконання дослідницьких проєктів у процесі вивчення дисципліни, залучати їх для виконання завдань пошукового-дослідницького характеру. Активізувати науково-дослідну співпрацю студента і викладача можна як на заняттях, так і під час роботи проблемних груп і студентських гуртків за обраним напрямом.

Можливо під час педагогічного спілкування доручити студентам створення власного дослідницького продукту у вигляді статті, наукової доповіді, що пов'язані з тематикою навчальної дисципліни. При цьому педагог повинен визначати рівень сформованості дослідницьких умінь, здійснювати їхній постійний контроль і корекцію.

Вважаємо, що сформованість дослідницьких умінь може бути ефективною за умов органічної взаємодії багатьох складових, серед яких: програми, навчально-методичне забезпечення вишівських дисциплін, система аудиторної й самостійної роботи, науково-дослідницька діяльність, свідоме ставлення майбутніх педагогів закладів професійної освіти до саморозвитку, розуміння мети і завдань викладацької діяльності, врахування ними соціального очікування від освітньої діяльності.

Спираючись на дослідження В. Базелюка, ми визначили, що готовність майбутніх фахівців професійної освіти до дослідницької діяльності можна представити як сукупність певних критеріїв, серед

яких: «наявність потреб, мотивації, позитивного ставлення до дослідницької діяльності; володіння методологією й методами педагогічного дослідження, володіння спеціальними дослідницькими вміннями та знання особливостей дослідницької діяльності в закладах освіти. Структура готовності складається із сукупності мотиваційного, когнітивного, орієнтувального та операційного компонентів» [2].

З метою оцінки показників компонентів готовності студентів до дослідницької діяльності під час проведення занять з «Професійної педагогіки» можна застосовувати різні методи: анкетування, тестування, бесіду, спостереження, самооцінку, розв'язання дослідницьких завдань і обговорення педагогічних ситуацій різних типів і рівнів складності, аналіз продуктів дослідницької діяльності студентів.

Розглянемо особливості використання педагогічних задач та практичних завдань дослідницького характеру в освітньому процесі. Переваги їхнього застосування ми вбачаємо у тому, що студент глибше розуміє тему заняття, відбувається розвиток їхньої уваги, уваги; з'являється підґрунтя для перевірки теоретичних відомостей, дослідження ідей, з'ясування закономірностей, взаємозв'язків, формулювання гіпотез; пробуджується пізнавальний інтерес, зацікавленість, активізується мислення та з'являється мотивація до дискусії, отримання додаткової інформації, поглиблення і розширення знань; відбувається поступовий розвиток аналітичного і стратегічного наукового мислення, вміння вирішувати проблеми і робити раціональні висновки, здійснюється розвиток комунікаційних навичок; відбувається інтеграція теоретичних знань з практичними вміннями у реальних життєвих ситуаціях, перетворення абстрактних знань у цінності й професійні вміння студента.

При цьому використовуючи педагогічні задачі та практичні завдання дослідницького характеру у освітньому процесі, необхідно дотримуватися наступних правил:

- взаємодія відбувається між двома суб'єктами - викладач і студент;
- необхідність рефлексії;
- успішність розв'язання педагогічної задачі або практичного завдання визначається успішністю вирішення її студентом;
- при аналізі педагогічної ситуації не можна ігнорувати психологічні характеристики суб'єктів, оскільки сам предмет задачі збігається із суб'єктом;
- зміст педагогічних задач або практичних завдань має бути пов'язаний із темою заняття або обговорюваною проблемою;
- педагогічні задачі або практичні завдання добираються з урахуванням знань та набутого життєвого досвіду студентів;
- оптимальна кількість педагогічних задач або практичних завдань під час навчального заняття не більше 2-х;
- використання педагогічних задач або практичних завдань в самостійній роботі студентів.

Приклади педагогічних задач, практичних завдань для перевірки сформованості дослідницьких умінь студентів, що доцільно використовувати під час проведення занять з дисципліни «Професійна педагогіка» наведені у додатку В.

Особливістю останніх навчальних років для національних закладів освіти різних рівнів, у тому числі й закладів вищої освіти, стало широке запровадження змішаних форм навчання. В умовах пандемії на всій території України заклади освіти широко використовують технології дистанційного навчання. За цих умов особливості формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти зазнали певних змін.

Для стимулювання індивідуальної позитивної мотивації до науково-дослідницької діяльності доцільно використовувати комплекс заходів, серед яких визначимо наступні: створення творчого освітнього та наукового середовища в закладі вищої освіти, реакція педагога на

навчальні та науково-дослідницькі досягнення студентів, визначення рейтингових показників кожного учасника освітнього процесу, запровадження рейтингової системи студентських колективів.

Заклади вищої освіти активно залучають студентів до самостійної дослідницької діяльності з використанням технологій дистанційного навчання. При цьому важливою умовою ефективної організації дистанційної освіти є постійний зв'язок викладача і студента з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій.

Глобальна мережа Інтернет відіграє провідну роль у запровадженні технології дистанційного навчання у закладах вищої освіти, сприяє ефективному налагодженні якісного зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу.

Для освітнього закладу його веб-ресурс набуває значення комунікаційного джерела, який представляє коло його інтересів і результат освітньої діяльності у всемеріжжі. Створюється він з метою активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику роботи закладу освіти, як інструмент мережевої взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Він є головним інструментом забезпечення діяльності закладу освіти в умовах пандемії і є публічним органом інформації з відкритим доступом.

Враховуючи соціальні умови, що склалися сьогодні в освітньому просторі, на сайти навчальних закладів покладаються наступні завдання: систематичне інформування учасників освітнього процесу щодо організації освітньої та наукової діяльності; здійснення обміну педагогічним досвідом; демонстрація досягнень педагогічного та студентського колективів; створення умов для ефективної мережевої взаємодії всіх учасників освітнього процесу – адміністрації, педагогів, студентів, батьків, державних і громадських організацій та зацікавлених осіб; створення умов мережевої взаємодії закладу вищої освіти з іншими установами; стимулювання творчої активності та наукової співпраці

викладачів та студентів; підвищення ролі інформатизації освіти, організація освітнього та наукового процесів з використанням мережевих освітніх ресурсів тощо.

Як показав аналіз сайтів закладів вищої освіти, педагоги широко використовують можливості глобальної мережі Інтернет, проводячи онлайн-заняття, онлайн-зустрічі й консультації, онлайн-наукові конференції та семінари, онлайн-захист курсових робіт з використанням платформ Skype, ZOOM та ін., створюючи блоки навчальних і дослідницьких завдань в хмарних середовищах, що сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів під час самостійної навчальної та наукової діяльності, стимулює їх до пошуку нових активних форм отримання інформації, сприяє формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти під час змішаного навчання.

2.2. Організація та основні результати педагогічного експерименту

Дослідно-експериментальна робота проводилася зі студентами третього курсу спеціальності «Професійна освіта» факультету економіки і менеджменту Херсонського державного університету. Під час проведення педагогічного експерименту ми фіксували його результати, що дало можливість систематизувати отримані дані й визначити рівні сформованості дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти.

Метою дослідно-експериментальної роботи було проведення моніторингу та прогнозований результат сформованості дослідницьких умінь студентів – майбутніх фахівців професійної освіти в процесі вивчення дисципліни «Професійна педагогіка».

Проведений нами аналіз сучасної загальної педагогічної теорії, а також результатів практичної діяльності майбутніх викладачів

професійної освіти визначив завдання експериментального дослідження: виявлення та обґрунтування чинників, що підвищують рівень сформованості дослідницьких умінь майбутніх педагогів.

Для моніторингу сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти було визначено критерії та їх показники.

Мотиваційний критерій визначався наступними показниками: наявністю у студентів пізнавального інтересу до наукової діяльності та бажанням здійснювати наукові дослідження; усвідомленням важливості наявних дослідницьких умінь для майбутньої педагогічної діяльності; прагненням до оновлення та збагачення знань з проблем модернізації професійної освіти, прагненням до самовдосконалення та саморозвитку.

Адаптована методика «Мотивація науково-дослідної діяльності студентів» (С.А. Пакуліна, М.В. Овчинніков) представлена у додатку А.

Когнітивний критерій визначено наступними показниками: наявністю у студента знань про сутність і структуру дослідницьких умінь учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти; бажанням оволодіти дидактичними і методичними знаннями щодо організації та проведення наукових досліджень; наявністю знань про проведення моніторингу та формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти.

Операційний критерій передбачав наявність у студентів умінь впроваджувати наукові дослідження в особистій педагогічній діяльності; умінь об'єктивно визначати результати особистої науково-дослідницької діяльності; здатності формувати дослідницькі вміння в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Також було визначено рівні (низький, середній, достатній, високий), які відповідали критеріям та показникам сформованості дослідницьких умінь студентів.

Нами було проведено експериментальне дослідження впливу запропонованих шляхів на формування сформованості дослідницьких

умінь студентів під час їх професійного становлення.

Аналіз показав, що майбутній фахівець професійної освіти повинен володіти такими знаннями та вміннями, які б забезпечували йому можливість зрозуміти специфіку дослідницької складової в його педагогічній діяльності.

Отже, формування дослідницьких умінь студентів - майбутніх викладачів закладів професійно-технічної освіти повинно мати чітку професійну спрямованість, забезпечувати науково-дослідницьку підготовку майбутнього педагога-дослідника та фахову компетентність, запорукою чого є застосування науково обґрунтованих принципів і методів навчання й виховання.

Вивчення літературних джерел, а також проведені опитування студентів та спостереження за їхньою освітньою діяльністю в системі професійної підготовки дало можливість визначити низку чинників, що негативно впливають на рівень сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти, до яких необхідно віднести:

- добір методів навчання без урахування особливостей дослідницької складової у змісті навчальних програм;
- добір та використання методів, що притаманні лише навчальній діяльності та своїм змістом й характером не передбачають наближення навчальної діяльності до науково-дослідницької;
- відсутність достатньо продуманого та науково обґрунтованого підходу до обрання системи і методів розвитку дослідницьких умінь;
- добір та використання методів на основі уподобань майбутнього фахівця професійної освіти, стереотипів тощо;
- зосередження уваги у використанні методів на зовнішній, практичній активності слухачів, а не активізації пізнавального інтересу;
- надання переваги пояснювально-ілюстративному навчанню, що

сприяє лише інформуванню слухачів, не забезпечуючи належним чином формування й розвитку умінь та навичок дослідницької діяльності;

- недостатня увага методам, що сприяють підготовленості майбутніх фахівців професійної освіти до визначення дослідницьких проблем та пошукові шляхів їх вирішення;
- недостатня увага методам, що забезпечують формування здатності застосовувати теоретичні знання з науковою складовою в практичній педагогічній діяльності, методам формування дослідницьких умінь;
- недостатня спрямованість програм формування й розвитку дослідницьких умінь майбутнього фахівця професійної освіти та навичок наукової діяльності.

Проведений аналіз показав, що перераховані негативні чинники у доборі та використанні в системі формування й розвитку дослідницьких умінь у майбутніх фахівців професійної освіти можуть призвести до:

- зниження пізнавального інтересу загалом до наукової діяльності та бажання здійснювати наукові розвідки внаслідок одноманітності їх діяльності під час навчальних занять;
- зниження мотивації до дослідницької діяльності у відповідних навчальних закладах та до безперервного особистісного професійного розвитку через самоосвіту;
- неналежного рівня досягнення дидактичних цілей, особливо пов'язаних з удосконаленням дослідницьких умінь та навичок;
- неналежного рівня задоволення професійних та дослідницьких потреб майбутнього фахівця;
- незабезпечення належного рівня підготовленості майбутніх фахівців до якісного виконання професійних завдань та функцій.

Як показав аналіз, актуальність проблеми формування

дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти зумовлена переважно такими чинниками:

- необхідністю формування та розвитку професійних якостей майбутнього педагога-дослідника;
- потребою врахування інтересів, здібностей, психологічних та фізіологічних особливостей майбутнього педагога-дослідника;
- гуманізацією та демократизацією освітніх процесів;
- становленням світового наукового інформаційного простору;
- глобалізаційними світовими процесами, темпами оновлення наукових знань і технологій;
- зростанням ролі та значення наукового пошуку і здійснення дослідницьких функцій у підготовці сучасного фахівця;
- вмінням систематизації, узагальнення наукових знань, досвіду дослідницької діяльності, шляхів їх прикладного застосування.

Дослідно-експериментальна робота дозволила врахувати означені вище чинники під час здійснення етапів дослідження.

На початковому етапі дослідження було визначено рівні сформованості дослідницьких умінь студентів за мотиваційним, когнітивним операційним критеріями, які відображені в табл.2.1.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості дослідницьких умінь студентів на початковому етапі дослідження

Критерій	Рівні сформованості дослідницьких умінь (%)			
	низький	середній	достатній	високий
Мотиваційний	33	42	17	8
Когнітивний	33	42	17	8
Операційний	42	33	17	8

Вважаємо, що отримані результати пояснюються індивідуальними особистісними характеристиками окремих студентів

та загальними особливостями їхнього психічного розвитку. Більшість студентів виявили низький та середній рівні сформованості дослідницьких умінь, проте вони показали себе творчими особистостями, яким властиві елементи наукового мислення, творча уява, емоційність, зацікавленість питаннями науково-дослідницької роботи. Однак досліджувана категорія потребує, на нашу думку, подальшого розвитку, що можливо саме у процесі професійної підготовки загалом та завдяки педагогічній взаємодії під час викладання дисципліни «Професійна педагогіка».

Крім цього, отримані дані про початковий рівень сформованості дослідницьких умінь студентів зумовили можливість врахувати їхні індивідуальні особливості під час проведення формувального етапу експерименту.

Отримані дані вивчення сформованості дослідницьких умінь студентів стали основою для проведення заключного етапу дослідницько-експериментальної роботи, який передбачав реалізацію методичних особливостей формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти.

Заключний етап експерименту був організований для розв'язання таких основних завдань: 1) експериментально перевірити ефективність змісту й методичних особливостей формування дослідницьких умінь студентів; 2) виявити динаміку сформованості дослідницьких умінь студентів.

Реалізація розробленої методики формування дослідницьких умінь була спрямована на формування мотиваційного, когнітивного, операційного компонентів.

Якісні показники рівнів сформованості дослідницьких умінь студентів на заключному етапі дослідження представлено в табл. 2.2.

Порівняльний аналіз результатів заключного етапу педагогічного експерименту з попередніми даними проводився згідно

з визначеними в роботі критеріями на основі методик, що використовувалися на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи.

Дані динаміки рівня сформованості дослідницьких умінь фахівців професійної освіти свідчать про позитивні кількісні та якісні зміни (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.2

**Рівні сформованості дослідницьких умінь студентів
на заключному етапі дослідження**

Критерій	Рівні сформованості дослідницьких умінь (%)			
	низький	середній	достатній	високий
Мотиваційний	8	25	42	25
Когнітивний	17	25	33	25
Операційний	17	25	33	25

Таблиця 2.3

Критерії та рівні сформованості дослідницьких умінь студентів

Критерій / рівень (%)	Початковий етап дослідження				Заклучний етап дослідження			
	низький	середній	достатній	високий	низький	середній	достатній	високий
Мотиваційний	33	42	17	8	8	25	42	25
Когнітивний	33	42	17	8	17	25	33	25
Операційний	42	33	17	8	17	25	33	25

Графічне зображення отриманих результатів (див. рис.2.1, 2.2, 2.3) наочно ілюструє ефективність проведеного педагогічного

експерименту з підвищення рівня сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців викладачів професійної освіти.

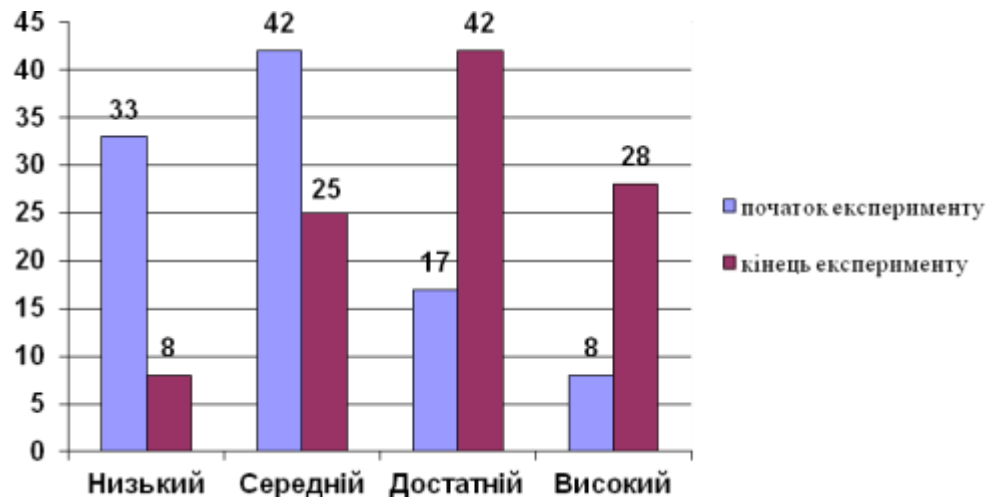

Рисунок 2.1 - Діаграма розподілу % студентів за рівнем сформованості мотиваційного критерію дослідницьких умінь студентів на початку та наприкінці експерименту.

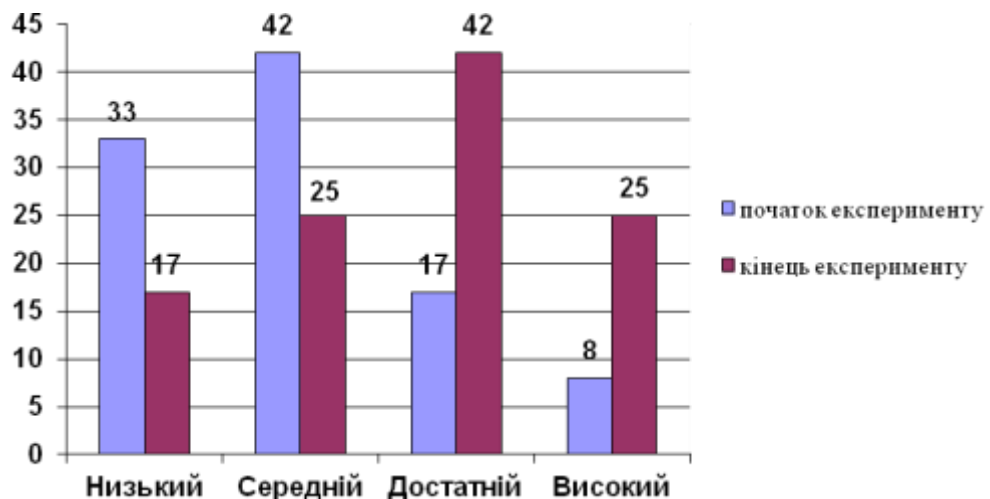

Рисунок 2.2 - Діаграма розподілу % студентів за рівнем сформованості когнітивного критерію дослідницьких умінь студентів на початку та наприкінці експерименту.

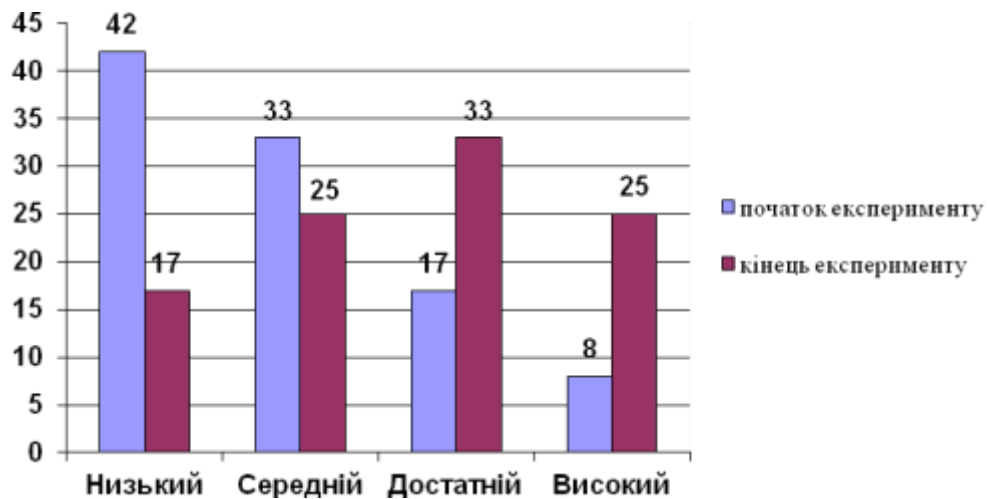

Рисунок 2.3 - Діаграма розподілу % студентів за рівнем сформованості операційного критерію дослідницьких умінь студентів на початку та наприкінці експерименту.

Отриманий результат підтверджує припущення про те, що різниця, отримана на початковому та заключному етапах дослідно-експериментальної роботи, не є результатом випадкових обставин, а є наслідком реалізації системної роботи з формування дослідницьких умінь студентів у процесі вивчення дисципліни «Професійна педагогіка».

Отже, кількісний та якісний аналіз результатів педагогічного експерименту свідчить про ефективність розробленого змісту й методики формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти. За результатами заключного етапу експерименту можна також зробити висновок: оскільки показники рівнів сформованості дослідницьких умінь студентів виявилися вищими, то й апробована методика формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти є ефективною.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати такі загальні висновки.

У процесі аналізу літературних джерел з проблеми дослідження встановлено, що сформованість у студентів здатності до науково-дослідної діяльності забезпечується їх системною науково-предметною підготовкою, запровадженням різноманітних підходів до організації студентської науково-дослідної роботи загалом та, зокрема, до формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців.

З'ясовано, що основними дослідницькими вміннями майбутніх фахівців професійної освіти є: методологічні, інформаційно-аналітичні, діагностичні, прогностичні, проєктивні, технічні, організаційні, комунікативні, системно-інформаційні.

Доведено, що сучасна національна система педагогічної освіти має значні потенційні можливості й перспективи організації освітнього процесу для розвитку дослідницької діяльності студентів. Також визначили педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню у майбутніх фахівців професійної освіти дослідницьких умінь: орієнтація фахової підготовки майбутніх педагогів професійної освіти на формування у них загальних і конкретних наукових методів пізнання як виду знань і способу діяльності; організація навчання дослідницького типу з урахуванням взаємозв'язку навчальної й науково-дослідницької роботи студентів шляхом запровадження низки завдань, яка передбачає прямий і непрямий шляхи формування дослідницьких умінь. Взаємопов'язаними критеріями сформованості дослідницьких умінь фахівців професійної освіти визначено: мотиваційний, когнітивний та операційний.

Представлено розроблений в ході дослідження підхід щодо особливостей формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців

професійної освіти під час вивчення дисципліни «Професійна педагогіка», дає можливість студентам організувати власну науково-дослідницьку пізнавальну діяльність; урізноманітнює види організації дослідницької діяльності студентів; педагогові здійснювати управління науково-дослідницькою роботою.

Доведено, що для формування дослідницьких умінь студентів доцільно використовувати педагогічні задачі та практичні завдання дослідницького характеру. Переваги їхнього застосування ми вбачаємо у тому, що студент глибше розуміє тему заняття, відбувається розвиток їхньої уваги, уваги; з'являється підґрунтя для перевірки теоретичних відомостей, дослідження ідей, з'ясування закономірностей, взаємозв'язків, формулювання гіпотез; пробуджується пізнавальний інтерес, зацікавленість, активізується мислення та з'являється мотивація до дискусії, отримання додаткової інформації, поглиблення і розширення знань; відбувається поступовий розвиток аналітичного і стратегічного наукового мислення, вміння вирішувати проблеми і робити раціональні висновки, здійснюється розвиток комунікаційних навичок; відбувається інтеграція теоретичних знань з практичними вміннями у реальних життєвих ситуаціях, перетворення абстрактних знань у цінності й професійні вміння студента.

З'ясовано, що в умовах змішаного заклади вищої освіти активно залучають студентів до навчальної та науково-дослідницької діяльності використанням дистанційних технологій. Важливою умовою ефективної організації дистанційної освіти під час освітньої та науково-дослідницької діяльності є постійний зв'язок викладача і студентів за допомогою сучасних інформаційних технологій. Провідна роль у запровадженні дистанційного навчання у закладах вищої освіти, налагодженні якісного зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу належить глобальній мережі Інтернет.

Педагоги широко використовують можливості глобальної мережі Інтернет, проводячи онлайн-заняття, онлайн-захист наукових робіт, онлайн-зустрічі й консультації, онлайн-наукові конференції та семінари, створюють блоки навчальних і дослідницьких завдань в хмарних середовищах, що сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів під час самостійної навчальної та наукової діяльності, стимулює їх до пошуку нових активних форм отримання інформації, сприяє формування дослідницьких умінь майбутніх фахівців професійної освіти під час змішаного навчання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми, а передбачає продовження наукових розвідок. Подальших наукових досліджень потребують питання формування готовності студентської молоді до здійснення дослідницької діяльності в умовах університетської освіти з урахуванням психофізіологічних процесів структури особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи: навч. посіб. – К.: Форум, 2000. 271 с.
2. Базелюк В. Г. Підготовка керівника ЗНЗ до дослідницької діяльності. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2008. № 2(6). URL: file:///C:/Users/BIV/Downloads/124-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8-357-1-10-20100820.pdf (дата звернення: 22.09.2020).
3. Балашова С. П., Головка Н. І. Науково-дослідницька робота студентів як засіб творчої діяльності студентів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. Вип. 1(3). С. 6–9.
4. Буднік С. Навчально-дослідницькі уміння: сутнісно-структурний аналіз. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Професійна освіта*. 2013. № 7. С. 130–133.
5. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000728%5F3

7. Вернидуб Р. Формування дослідницької компетентності студентів-бакалаврів педагогічних університетів. *Рідна школа*. № 6. 2012. С.58-62.
8. Возняк А. Науково-дослідницька діяльність студентів як важливий напрям роботи з обдарованою молоддю. *Вища школа. Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2011. Спецвипуск 7. С.77–82.
9. Волинець Ю. О. Формування дослідницьких умінь у студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 15. С. 193-200.
10. Гавриш Н. В., Прошкін В. В., Сущенко О. В. Науково-дослідна робота студентів як інтегруючий фактор у процесі професійної підготовки фахівця у педагогічному університеті. *Освіта Донбасу*. 2007. № 3. С. 60–63.
11. Гончаренко С. У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі. К. : Вища школа, 2003. 323 с.
12. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 366 с.
13. Горкуненко П. П. Зміст і структура дослідницьких умінь студентів. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Збірник наукових праць*. Київ-Запоріжжя. 2003. Вип. 29. С. 144 - 151.
14. Горкуненко П. П. Готовність студента до науково-дослідницької роботи: теоретичний аспект. *Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Збірник наукових праць НПУ ім. Драгоманова*. Випуск № 10. 2003. С. 138–146.
15. Грубінко В. В. Формування дослідницьких вмінь школярів і студентів на основі теорії біологічних систем. *Наук. записки Тернопільського нац. пед. унту. Серія: Педагогіка*. 2011. № 5. С. 151-158.

16. Грубінко В., Степанюк А. Система формування дослідницьких умінь майбутніх учителів природничих дисциплін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. №2 (56). С.227-235.
17. Дівінська Н. О., Дяченко Н. О. Реалізація науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів : метод. рекомендації. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. 27 с.
18. Доронькіна О.А. Роль наукової діяльності студента у формуванні компетенцій сучасного фахівця в сфері економіки та управління. 2017. № 4 (28). С.207-215.
19. Дудар С. М. Формування дослідницьких умінь та навичок студентів – важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів. *Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції* : матер. регіональн. наук.-практичн. семінару, м. Тернопіль, 21-23 верес. 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 60-62.
20. Елькін М. В. Розвиток дослідницьких умінь майбутніх учителів природничих дисциплін в системі педагогічної освіти. *Збірник наукових праць Бердянського педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип.1. С.107-115.
21. Єчина Ю. С. Науково-дослідницька діяльність студентів як підґрунтя науково-технічного розвитку. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2012. №5. С.341-347.
22. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога: учеб. Пособие. М.: Академия, 2006. 174 с.
23. Зимняя И.А., Шашенкова, Е.А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности. Ижевск: Изд-во Ижевского ун-та, 2001. 234 с.
24. Исследовательская деятельность: словарь / авт.-сост. Е. А. Шашенкова. М.: УЦ «Перспектива». 2010. 88 с.

- 25.Калугина Н. Л., Калугин Д. А., Бодьян Л. А., Варламова И. А., Гиревая Х.Я. Теоретические аспекты формирования исследовательских умений студентов университета в процессе самостоятельной работы. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 6. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=16889> (дата обращения: 02.11.2020).
- 26.Кловак Г. Зміст і форми підготовки вчителя дослідника в умовах педагогічного університету. *Рідна школа*. 2003. № 12. С. 46-49.
- 27.Князян М. О. Науково-дослідницька діяльність як засіб формування критичного мислення студентів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2011. № 3-4. С. 107-113.
- 28.Князян М. О. Формування пізнавальної мотивації дослідницької діяльності студентів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. №1. С. 173-181.
- 29.Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. Дата прийняття: 12.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80> (дата звернення: 12.10.2020).
- 30.Костюченко К.Є. Педагогічні умови формування раціонально-критичного мислення у майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / К.Є. Костюченко; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2011. 20 с.
- 31.Кулик Є. В., Гельжинська Т. Я. Основи формування наукової парадигми професій («Вчитель технологій»). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 152-157.

32. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія. Вінниця: Нова Книга, 2011. 448 с.
33. Методика організації науково-педагогічних досліджень: метод. посібник / укл. : О. Є. Антонова, В. М. Єремєєва, Н. М. Мирончук. Житомир, 2018. 76 с.
34. Мирончук Н.М. Зміст та форми дослідницької діяльності студентів у процесі педагогічної підготовки у ВНЗ. *Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива і перспектива* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 21 листопада 2013р. м. Київ. 2013. К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. С.170-176.
35. Морозов В.В. Предмет наукових досліджень і принципи дослідницької діяльності у системі педагогічного процесу. *Нова парадигма. Журнал наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2013. Вип. 116. С.43-50.
36. Москалюк Н.В. Педагогічні умови формування дослідницьких умінь студентів майбутніх учителів у процесі вивчення біологічних дисциплін. *Фізико-математична освіта*. 2017. Вип. 3(13). С.111-115.
37. Нечепорчук І. Підвищення мотивації до дослідницької діяльності як одна з педагогічних умов формування дослідницьких умінь майбутніх менеджерів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 3. С. 236-244.
38. Омеляненко Г.А. Формування науково-дослідницьких умінь студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: теоретичний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2012. № 3/4. С.76-78.
39. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А.Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

40. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навч.-метод. посіб. Миколаїв: Гліон, 2011. 340 с.
41. Повідайчик О. С. Вітчизняний досвід науково-дослідницької підготовки студентів у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 2 (41). С.198-201.
42. Подготовка педагога-исследователя в университетском образовании : коллективная монография / отв. ред. В.И.Загвязинский. Тюмень: Издательство Тюменского государственного университета, 2017. 164 с.
43. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 25.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 24.10.2020).
44. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР. Дата оновлення: 20.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.10.2020).
45. Прошкін В. В. Стимулювання студентських наукових пошуків як засіб інтеграції науки й освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2010. № 1. С.35-41.
46. Прошкін В. В., Глушак О. М., Мазур Н. П. Організація науково-дослідної роботи студентів гуманітарних спеціальностей засобами хмаро орієнтованих технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 63. №1. С.186-200.
47. Райхман Є. Науково-дослідна робота майбутніх магістрів педагогічної освіти як педагогічний феномен. *Вісник Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки»*. 2015. №1(9). С.164-170.

- 48.Рудакова О.В. Формування готовності студентів до науково-дослідної діяльності засобами проблемного навчання. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Соціологічні науки*. 2012. № 2. С. 193-200.
- 49.Семенов О. М., Земка О. І. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика : монографія. Суми : Ніко, 2014. 254 с.
- 50.Сидоренко В. К., Дмитренко П. В. Основи наукових досліджень: навч. посібник для вищих пед. закладів освіти. К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. 259 с.
- 51.Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. К.: Вища школа, 2005. 239 с.
- 52.Соловій Н. М. Пізнавальна самостійність у формуванні дослідницьких умінь у майбутніх аграріїв на заняттях хімії. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2005. № 4. С.173-176.
- 53.Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідницької роботи студентів у вищому закладі освіти. К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. 120 с.
- 54.Степанюк А. В., Москалюк Н. В. Розвиток дослідницьких умінь студентів як складова професійної підготовки майбутніх учителів природничого профілю. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. – 2010. – №2. – С.33-38.
55. Глумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – URL:
<https://eslovnyk.com/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>
56. Цехмістрова Г.С. Науково-дослідницька діяльність в умовах кредитно-трансфертної системи навчання та професійного

формування студентів. *Проблеми освіти : науковий збірник*. Київ: Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2009. Вип.61. С. 139-145.

57.Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання-Прес, 2002. 295 с.

58.Tanklevska, N., Petrenko, V., Karнаushenko, A., & Melnykova, K. (2020)World corn market: analysis, trends and prospects of its deep processing. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 6(3), 96-111. Retrieved from <https://are-journal.com/index.php/are/article/view/339>

59. Petrenko, V., & Melnykova, K. (2018). Formation of vertically integrated agrarian enterprises with foreign capital. *Technology transfer: innovative solutions in Social Sciences and Humanities*, 13-15.

ДОДАТКИ

Додаток А

Адаптована методика «Мотивація науково-дослідної діяльності студентів» (С.А. Пакуліна, М. В. Овчинніков)

Інструкція. Уважно прочитайте наведені в розділі мотиви вступу до закладу вищої освіти, реально діючі мотиви учіння і професійні мотиви. Оцініть значущі для вас мотиви навчання в закладі вищої освіти: 5 балів – дуже значущі, 3-4 бали – значущі, 0-2 бали – незначущі і відмітьте бали у бланку (таблиця). Відповідайте швидко, не замислюючись.

Таблиця А1

Бланк відповідей

№ з/п	Мотиви	К-ть балів
I. Що сприяло вибору вами даної спеціальності?		
1	Безкоштовний вступ, низька плата за навчання	
2	Заняття в профільній спецшколі, спецкласі	
3	Бажання отримати вищу освіту	
4	Бажання батьків, сімейні традиції	
5	Порада друзів, знайомих	
6	Престиж, авторитет закладу вищої освіти і факультету	
7	Інтерес до професії	
8	Найкращі здібності саме в цій області	
9	Прагнення прожити безтурботний період життя	
10	Подобається працювати в дитячому колективі	
11	Випадковість	
12	Небажання працевлаштуватися (для юнаків). Використовувати педагогічні знання для виховання своїх дітей (для дівчат)	

II. Що найбільш значуще для вас у науково-дослідній діяльності		
13	Успішно продовжити навчання на магістерській програмі	
14	Успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно»	
15	Отримати ґрунтовні, глибокі й міцні знання	
16	Бути постійно готовим до наукового пошуку	
17	Не пропускати можливості НДД	
18	Не відставати від одногрупників	
19	Виконувати педагогічні вимоги	
20	Досягти особливого відношення до себе викладачів	
21	Бути прикладом для одногрупників	
22	Домогтися схвалення оточуючих	
23	Уникнути засудження і покарання за погані результати НДД	
24	Отримати інтелектуальне задоволення	
III. Отриманні результати науково-дослідної діяльності дають вам можливість:		
25	Досягти соціального визнання, поваги	
26	Самореалізуватися	
27	Мати гарантію стабільності	
28	Отримати цікаву роботу	
29	Отримати високооплачувану роботу	
30	Працювати в державних структурах	
31	Працювати в приватних організаціях	
32	Працювати в іноземних компаніях	
33	Заснувати свою справу	
34	Навчання в аспірантурі	
35	Самовдосконалення	

36	Для мене не мають значення	
----	----------------------------	--

Обробка результатів

Загальна сума балів внутрішньої мотивації складає максимально можливий показник, рівний 75 балів з питань:

- 1) мотиви вступу до вузу 2, 3, 7, 8, 10. Максимально можливий показник дорівнює 25 балів,
- 2) реально діючі мотиви НДД 13, 14, 15, 16, 24. Максимально можливий показник дорівнює 25 балів.
- 3) професійні мотиви 26, 27, 32, 34, 35. Максимально можливий показник дорівнює 25 балів.

Кожна група мотивів у загальній сумі балів внутрішньої мотивації навчання становить однаковий відсоток 33,3 %.

Загальна сума балів зовнішньої мотивації складає максимально можливий показник, рівний 105 балам:

- 1) мотиви вступу до вузу 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12. Максимально можливий показник дорівнює 35 балів.
- 2) реально діючі мотиви НДД 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23. Максимально можливий показник дорівнює 35 балів.
- 3) професійні мотиви 25, 28, 29, 30, 31, 33, 36. Максимально можливий показник дорівнює 35 балів.

Кожна група мотивів у загальній сумі балів мотивації НДД становить однаковий відсоток 33,3 %.

З метою зрівнювання балів двох видів мотивації суму балів, отриману з внутрішньої мотивації НДД, необхідно помножити на 1,25.

Додаток Б

**Методика дослідження самооцінки розвитку дослідницьких умінь
(на прикладі вивчення дисципліни «Професійна педагогіка»)**

Бал «5» – уміння проявляється постійно, «4» – уміння іноді не проявляється, «3» – уміння періодично проявляється, «2» – уміння проявляється в окремих випадках, «1» – не проявляється.

Умовно високий рівень – від 33 до 40 балів, достатній рівень – від 25 до 32 балів, середній – від 17 до 24 балів та низький – від 8 до 16.

Таблиця Б.1

Бланк самооцінки розвитку дослідницьких умінь під час вивчення
дисципліни «Професійна педагогіка»

Дослідницькі уміння	Етапи проведення діагностики під час вивчення дисципліни «Професійна педагогіка»	
	До початку вивчення дисципліни	Після вивчення дисципліни
1. Уміння чітко формулювати науково-категоріальний апарат дослідження (суть досліджуваної проблеми, мету, об'єкт, предмет, робочу гіпотезу, завдання дослідження, планувати експеримент)		
2. Уміння розуміти основні методологічні принципи наукового дослідження і уміння застосовувати їх на практиці		
3. Уміння використовувати методи наукового дослідження (анкетування, тестування, моделювання, спостереження тощо)		
4. Уміння теоретично обґрунтовувати і		

експериментально перевіряти висунуту гіпотезу в рамках досліджуваної проблеми		
5. Уміння проводити методологічну рефлексію (аналізувати результати своєї науково-дослідницької діяльності, робити необхідні висновки)		
6. Уміння вести наукову дискусію, аргументовано відстоювати свою точку зору		
7. Уміння здійснювати кількісну і якісну обробку результатів (аналізувати дані наукового експерименту з використанням методів математичної статистики і комп'ютерних технологій)		
8. Уміння планувати свою роботу, раціонально використовувати час і засоби діяльності, здійснювати самоперевірку отриманих результатів		
Кількість балів		
Рівень сформованості умінь		

На основі порівняння даних самооцінки, студент може судити про рівень розвитку власних дослідницьких умінь.

Додаток В

Приклади педагогічних задач, практичних завдань для перевірки сформованості дослідницьких умінь студентів

Біля кожної задачі в дужках позначено номер уміння, занесеного до бланку самооцінки розвитку дослідницьких умінь.

Задача 1(*1, 3, 4, 5) . Серед загальних компетентностей, якими повинен володіти фахівець, виділяють дослідницьку. Надайте відповіді на наступні запитання, щоб з'ясувати загальний рівень цієї компетентності. Пригадайте, яке рішення ви нещодавно ухвалили або проблему, яку ви розв'язали. Опишіть у подробицях процес прийняття рішення або розв'язання проблеми. Який вид інформації ви використовували? Скільки часу ви запланували, і скільки часу ви витратили? Який ви отримали результат?

Задача 2 (*1). Перед вами постала проблема формування у студентів готовності до майбутньої професійної діяльності. Якими будуть ваші дії, з чого почнете свою роботу? Що вам може допомогти у формулюванні гіпотези вашого дослідження?

Задача 3 (*5, 8). Для участі в студентській науковій конференції вам необхідно підготувати виступ за темою вашого індивідуального дослідження «Інноваційні підходи до викладання у закладі професійної (професійно-технічної) освіти». Як би ви побудували свій виступ? Складіть тези свого виступу.

Задача 4 (*6). Тема вашого реферату «Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі закладу професійної (професійно-технічної) освіти». У якій послідовності ви будете висвітлювати матеріал за цією темою?

Задача 5 (*1). Викладач доручив вам скласти список орієнтовних тем наукових робіт для студентів з дисципліни «Професійна педагогіка».

З чого почнете свою роботу? Якими критеріями відбору будете керуватися під час визначення тем? Наведіть приклади найактуальніших, на ваш погляд, тем.

Задача 6 (*5, 6, 8). У вас виникли труднощі при написанні своєї першої наукової статті, і ви звернулися до викладача за консультацією. Занотуйте основні вимоги до написання наукової статті, які вам повідомив викладач.

Задача 7 (*5, 6). Під час підготовки випускної роботи вам необхідно підготувати статтю за результатами проведеного дослідження. На що ви звернете увагу під час написання, самоперевірки та самооцінювання статті? Проаналізуйте структуру та оцініть її змістове наповнення (варіанти статей можуть бути подані на сайті чи запропоновані викладачем у друкованому вигляді).

Задача 8 (*1). Ваше індивідуальне дослідження ви вирішили спрямувати на діагностику навчальних результатів студентів та обрали наступну тему: «Критерії оцінювання навчальних результатів студентів». Викладач не затвердив цю тему, бо вона, на його погляд, неактуальна. Ви не погодилися з таким рішенням викладача. Як можна розв'язати цей конфлікт? Обґрунтуйте можливі критерії оцінки навчальних результатів студентів для підтвердження актуальності вашої теми.

Задача 9 (*1). Сформулюйте завдання, які треба виконати для підтвердження наступної гіпотези: професійне консультування молоді засобами мережі Інтернет набуває ефективності, якщо воно здійснюється системно за допомогою інформаційно-освітнього порталу і забезпечує: 1) інтерактивний зв'язок через створення віртуального середовища між суб'єктами професійного консультування; 2) варіативність форм і методів професійного консультування; 3) систематизацію та узагальнення одержаної інформації.

Задача 10 (*1). Вам запропонували список тем для наукового пошуку. Виберіть одну з запропонованих тем та сформулюйте її актуальність: 1) Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі професійно-педагогічної підготовки. 2) Педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення. 3) Організаційно-педагогічні умови формування науково-педагогічного персоналу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. 4) Розвиток педагогічного професіоналізму молодого викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти у процесі науково-педагогічної діяльності. 5) Педагогічні умови формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в процесі фахової підготовки.

Задача 11 (*5). До Вас звернувся ваш однокласник з проханням прочитати і проаналізувати його наукову статтю. Складіть алгоритм дій роботи над статтею. На які моменти потрібно звернути увагу в першу чергу? Здійсніть перевірку статті згідно розробленого алгоритму (прикладі статей надає викладач або студент вибирає самостійно).

Задача 12 (*6). На одному із занять у науковому гуртку викладач запропонував зробити письмовий огляд наукового видання «Молодий вчений» (або на вибір студента). На одну із статей, що вас зацікавила, напишіть анотацію.

Задача 13 (*3, 4). Студент у своєму індивідуальному дослідженні «Організаційно-педагогічні засади особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти» дійшов до констатувального етапу педагогічного експерименту. Науковий керівник підказав, що необхідно робити на даному етапі, але студент має незначний досвід у створенні анкет. Яким чином би ви побудували анкету? Які типи питань, на ваш погляд, були б доцільними до цієї теми? Наведіть приклади питань (5-10 питань).

Задача 14 (*3, 4). Ви працюєте над актуальною проблемою, що стосується професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Одним із ваших завдань є створення моделі професійного розвитку викладача. Який метод наукового дослідження найбільш ефективний для виконання цього завдання? Побудуйте модель та обґрунтуйте її складові.

Задача 15 (*3). У процесі написання випускної роботи необхідно обрати доцільні методи педагогічного дослідження. Із запропонованих тем випускних робіт виберіть одну та складіть орієнтований план проведення спостереження. Орієнтовні теми: 1) Інноваційні технології в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. 2) Впровадження наукових засад теорії управління персоналом у практиці роботи керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти. 3) Формування педагогічного іміджу майбутнього викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти в процесі університетського навчання.

Задача 16 (*1, 6). Студент завершив написання тексту курсової роботи. Далі він отримав відгук від наукового керівника і наступним кроком є підготовка доповіді, що викликало у нього певні труднощі. Доповідь виходила занадто великою або, навпаки, закороткою. Поміркуйте, що заважає студенту підготувати якісну доповідь? Складіть доповідь за своєю темою та виступіть з нею перед групою.

Задача 17 (*5, 8). Викладач просить бібліотекаря в університеті перевірити деякі посилання в науково-дослідній роботі свого студента. Він вважає, що стаття набагато краще, ніж його звичайна робота. Бібліотекар здійснює швидкий пошук і виявляє, що студент скопіював цілі абзаци зі статті в Інтернеті. Проте в кожному реченні є по два слова, що змінювалися. Студент стверджує, що він перефразував та записав джерела. Вона не вірить, що це плагіат. Яким чином подолати конфлікт? Розробіть план дій для уникнення плагіату.

Задача 18 (*4, 5, 6). Оцініть відповіді педагогів на запитання, що заважає впроваджувати наукові досягнення в практику роботи освітнього закладу: «Про значну частину досягнень науки ми не знаємо»; «Немає об'єктивної оцінки наукових досліджень»; «Немає рекомендацій про те, як впроваджувати»; «Від нас найчастіше вимагають впроваджувати не наукові досягнення, а заклики відомих освітян»; «Від нас вимагають ефективності і якості, проте не вчать, як їх досягти»; «Наукою, а тим більше її впровадженням заважає займатися сформований стиль роботи»; «Вченим слід працювати в контакт з педагогами-практиками». Чи слід наукові дослідження зводити до рівня рецептурних? Як ви розумієте впровадження наукових результатів у практику? Які шляхи вирішення проблеми впровадження науки в практику ви можете запропонувати?

Задача 19 (*3, 4). Уявіть, що ви розробляєте навчальний посібник «Професійна педагогіка у таблицях та схемах». Використовуючи метод аналізу, складіть схему понять «Професіографія», «Профдаптація». Схема має відображати взаємозв'язок даних понять та їх особливості.

Задача 20 (*2). На основі знань основних теоретичних підходів, що описують загальнонауковий рівень методології педагогіки, визначте можливості їх використання для педагогічно обґрунтованого розв'язання життєвих та професійних проблем.